

ձեռք բերել հասարակութեան տուածով; Կրկը-
նում ենք. կարող էր մէկը 1888-ին երեակայել,
թէ այսքան գծում ու աղքատիկ պիտի վնմէր մի
ամբողջ ազգի ռատատածենութիւնը։ Եւ այս-
պէս արտայայտվեց մեր մեծարանքը դէպի մեր
առաջնակարգ, ամենախոչըր վիպագործ։ Գնա-
ցէք ու ականջ դրէք, թէ ինչպէս հայր պարծե-
նում է իր առաջադիմութեամբ, իր գիտակցու-
թեամբ. ականջ դրէք թէ ինչպէս օտարները ա-
ռասպելներ են պատմում հայր աղքայնական
յատկութիւնների մասին։ Որպիսի ծաղը, որպի-
սի անօղորմ իրականութիւն։

Մենք շքեղ մահարձանների երկրպագու չենք, մենք համեստութիւնը հասարակական գործիչի ամենալաւ զարդն ենք համարել և համարում ենք: Թայց և այնպէս, չենք կարող ծածկել մեր ցաւը այն տիսուր հանգամանքի առաջ, որ երախտապարտ սերունդը իր երախտաւորի վերաբերմամբ այսքան ժլատ եղաւ: Մեր գիտակցութեան չափը չէնց այդ հազար բուրլին էր. համաձայնվեցէք, որ դա մի շատ վիրաւորական, շատ յուսահատական չափ է: Ճիշտ է, քարն ու երկաթը մոռացվում են և գործիչի թողած ժառանգութիւնն է անմահ յուշարձանը, բայց շը մոռանանք, որ Բաֆֆիին մեծարելու, նրա յիշատակը յաւէրժացնելու համար մենք միայն այդ մարմարեայ սիւնը կանգնեցրինք. ոչ ստիպենդիա հիմնեցնը համագուցեալի անոնով, ոչ զրական մըցանակ և ոչ մի ուրիշ օգտակար գործ չը ստեղծեցինք այդ անունը յարգելու...»

II

Ով է մեղաւոր: Միթէ միմիայն հասարակութիւնը, նա, որ պիտի միջոցներ տար, բայց չը տուեց, թէն անդադար հրաւերներ ստացաւ:

Պարտազանցը միայն հասարակութիւնը չէ: Ի՞նչ արաւ մեր գրականութիւնը, թիչ տուեցինք մենք ինքններս:—Ոչինչ: Տանը տարվայ ընթացքում մոռացված էր ոչ միայն Բաֆֆիի հողադամբարանը, այլ և նրա անունը: Մենք, ի հարկէ, չենք ասում, թէ մեր գրուածքների մէջ միմի չէր յիշատակում «Կայծերի» հեղինակը. մոռացութեան անունով մենք կնքում ենք այն աշկարայ փաստը, որ մեղանում մինչև այսօր երեսն չեկան Բաֆֆիի գրական գործունէութեան ծիչդ պատկերը, անկողմնապահ գնահատութիւնը: Քայց տասն տարի է անցել այն օրից, երբ յաւիտեան լոեց Բաֆֆին. տասն տարի—բաւական ժամանակամիջոց՝ որ լաեն կրթերը և հաստատվի սառնասիրտ, արդար վերաբերմունք դէպի մի վիպագրող: Աւելին կասենք: Եթէ չը կայ Բաֆֆիի գրական գործունէութեան փոքր ի շատէ բաւարար զնահատութիւն, այդ դեռ միանգամայն անհասկանալի չէ. տաղանդաւոր քննադատներ մեր մէջ չեն ծնվում, թոշ պէտք է անել... Քայց տեսէք որ մենք մինչեւ այժմ չունենք Բաֆֆիի նոյն իսկ կենսագրութիւնը. Էլ թնչպէս պիտի հանաչեն ու հասկանան նրան այն մարդիկ, որոնց անտարերթութեան վրա մենք այնքան գանգատվում ենք:

Եթէ միջոցով կարող էր իր գիւղի, քաղաքի գաւառի սովորութիւնները տալ հասարամեան: Եկաւ Բաֆֆին: Դեռ նրա «Փունջի» տպված վէպիկները բոլորովին ուրիշ համ հոտ էին տալիս: Ժամանակի ընթացքում հանեց վէսլը էանոգրագիւական ժողովածուի ջանից, բարձրացրեց նրան, տուեց բոլոր անկախ, ինքնուրոյն նշանակութիւն և դար հայերէն նոր վէպի հայր: Այդ բաւական Բաֆֆին էր, որ ստեղծեց մեր նոր վէպի գուն, նրա ամբողջ տեխնիկան: Հայոց լեզու նրբութիւն, ճկունութիւն ստացաւ նրա գտակ, զգացմունք, ցաւ և ուրախութիւն արայացտելու ընդունակութեան տիրացաւ և սկյուզել ընթերցազին. գեղարուեստական հաշափութիւնը մտաւ վէպի մէջ և գուրս վանդաւելորդութիւնները, որոնք մինչեւ այդ խեղդէին գրուածքը, տալիս էին նրան սառն, անզի, տաղտկացնող շատախօսութեան տիպար:

Միայն այս յեղափախութիւնը, որ Բաֆֆի մտաւ մեր գեղարուեստական գրականութեանը, բաւական էր մեր տաղանդաւոր վիւզողի փառքն աւելացնելու համար: Քայց ուշագրութիւն գարձրեց նոյն իսկ այս խոճառագութեան վրա...

սիրող ամռախն, և մի սգաւոր աղջիկ. նրանք աշխատում են անդադար, նրանք յարմարեցնում են ծաղկի իւրաքանչիւր թերթիկը, սուտերի իւրաքանչիւր ծիլը՝ աւելի զեղեցիկ, աւելի գրաւիչ պսակ կազմելու համար. նրանց մատների իւրաքանչիւր շարժումն անզուգական, թանկագին կորսուի վիշտ և ընթոյշ սէր է արտայայտում: Թափկում է արցունքը, թրջվում են պսակների թերթիկները, սիրոյ գործը մկրտպում է սրբազն արցունքով: «Ենքանիկ մարդ», կրինեցի ես. Իմ աչքերն ել թացացն, և ես շտապեցի խոյս տալ, այդ հրաշալի պատկերը՝ իմ ներկայութեամբ շը խռովելու համար: Ես հեռացայ, բայց չեի դադարում խորհելուց, սքանչելի պատկերն իմ աչքի առաջն էր անդադար: Ո՞հ, որքան բարձր է այդ արցունքի, այդ վշտի, այդ սիրոյ պատկերը իրական աշխարհից, որը լի է կեղծիքով, խարէութիւնով, որը հառաչում է քարէ սրտերի ճնշման տակ, ուր մարդիկ խարխափում են խաւարի մէջ անլոյս, անառաջնորդ, առանց երթէք հասկանալ կարողանալու, որ միայն սէրը կարող է լուսաւորել կեանքի խաւար ճանապարհու: Շատ էր հեռացել արդեօք սգաւոր դայգից, շը զիտեմ, միայն ինձ ծերաց առաջնորդ էր առաջնորդ անդադար:

լից կանչում է.
—Պարոն, պարոն:
Ես յետ դարձայ զարմացած. իմ առաջ կանգնած էր սպազմեաց փոքրիկ աղջիկը արտասուրով լի աչքերը ինձ ուղղած՝ աղաչական, աղերսով եղանակով, իսկ և իսկ մի արտասուրով հրեշտակ, մի սպաւոր ոգի։ Անմեղութիւնն ու վիշտը, երիւղն ու անվասահութիւնը միախառնը վել էին այդ քննքոյ, անմեղ մանկական դէմքի վրա, որը սպիտակ մեղքամոմի գոյնով գրաւիչ կերպով գծագրվում էր իր սև զգեստների և մակերի միջից.

խնամքի կարօտ ծաղիկը խնամելու համար այցպիսով գուք աւելի մեծ սէր ցոյց տուած լինէք դէպի այն անձը, որի յիշատակն այդբարում է ձեւ, որի համար այդքան վիշտ ցաւ էր զգում. բաւական է արտասավէք։

—Օ՛, պարոն, գուք երեխ չը գիտէք, թէ ասել է սիրած, պաշտած էակից զրկվել. դա անհնարին ցաւ է, ու աննկարապերի վիշտը ինչպէս տանել, ինչպէս շարունակել ապրել խարհում, միթէ կարող է ապրել մարմինը, և վերացած է հոգին։ Բայց և այնպէս չնորհած եմ, պարոն, չորհակալ եմ. այն, չը պիտի

III
 Զարմանալի էր Բագֆիի վիճակը: Նրա գը-
 րիչը շատ յուզեց, շատ խօսեցնել տուեց: Վեր-
 ցրէք այն ամենը, ինչ զրված է նրա մասին և
 դուք կը տեսնէք՝ կամ անզուսպ հայնոյանքներ,
 կամ չափազանցրած գովասանքներ: Հայնոյանք-
 ները գովասանքներից շատ են: Հայնոյողը կրի-
 տակ: Մնում է ուրեմն յոյս զնել գումայի նոր
 կազմութեան վրա, որի առաջին գործը պէտք է
 լինի՝ միջոցներ գտնել քաղաքային բիւղմէտի հա-
 ւասարակշատթիւնը պահպանել և անյետաձգելի,
 բայց կանգ առած գործերին ընթացք տալ:

Ահա այդ պատճառով պէտք է այժմեանից

տիկան էր, գովազը հասարակ, պարզ ընթերցողը. ինչպէս անձնական ատելութիւնից կուրացած կրիտիկան չէր կարող որ և է հասկացողութիւն տալ հայոց տաղանդաւոր վիպագրովի մասին, այնպէս էլ գովասանքները, որոնք արտայացուում էին ընդհանուր ֆրազներով, ողերութեան յատուկ չափազանցութիւններով, չին կարող բնորոշել Բաֆֆիի գրական պատկերը: Երկուո՞ն էլ ծայրացեղութիւն, երկուո՞ն էլ անգոհացուցիչ: Կրիտիկական վերաբերմունք ֆղաւ, մեր գրականութիւնը չօգնեց ընթերցողին, որս ասականայ իր կարդացած դէպերի իսկական արժանաւորութիւնը: Մնաց որ ինքը, ընթերցողը, իր սեփական խելքով գործէ: Եւ նա սիրեց հեղինակին. Բաֆֆիի գրուածքներն այժմ էլ ընթերցող հասարակութեան հոգեւոր մուռնդ մատակարարողներն են: Մեր գրականութիւնը սինչ գործ չէ կատարել այդ ընդհանուր ուերը աւելի ևս տարածելու, աւելի ևս ամրապնդելու համար: Ո՞րպիսի ամօթ: Հայ հեղինակը մտիպահած է իր յոյսը զնել իր ընթերցողների համակրութեան վրա. ծանօթացնել նրան, հասկացնել տալ նրա արժանաւորութիւնները, երթեք չէ կարող զացել մեր գրականութիւնը: Բաֆֆին մինչև այսօր էլ սպասում է մի արժանաւոր, իր կոչման համապատասխանող քննադատի: Ո՞ւր է նա, երբ դուրս կը գայ...
Տիսուր հարց: Փա՞նի որ գոյութիւն կունենայ նա, քանի որ մենք կը տառապենք մեր անկա-

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Եղմիածին, սեպտեմբերի 22-ին
Վաղարշապատից ով. Ենօք Զանիբէկեանց,
«Մշակի» 167-րդ համարում ներըում է նոյն լը-
րագրի 140-ի մէջ իր զրածը, և հետեւակէս իրա-
ւոյք է համարում ասել՝ որ իմ թելադրու-
թեամբ և ստիպմամբ է զրել իր առաջին նա-
մակը և այլն:

ՆԱՄԱԿ ԲԱԹՈՒՄԻՑ
Սպատեմբերի 23-ին
Այս տարի լրանում է մեր քաղաքային դու-
մայի ձայնաւորների բառամեակը և ձայնաւոր-
ների նոր ընտրութիւնները նշանակված են առա-
ջիկայ հոկտեմբերին։ Մեր դումայի այժմեան
կազմակերպութեան գործառնէութիւնը՝ անցեալ
չորս տարիայ ընթացքում, համարեա, պանչան
անցաւ։ Քաղաքում այդ ժամանակամիջոցում ոչ
մի աչքի ընկնող բարեփոխութիւն չէ եղել, —

0.0 0.4 1.0 1.4 1.8

Սապտեմբերի 23-ին
Այս տարի լրանում է մեր քաղաքային դու-
մայի ձայնաւորների քառամետակը և ձայնաւոր-
ների նոր ընտրութիւնները նշանակված են առա-
ջիկայ հոկտեմբերին։ Մեր դումայի այժմեան
կազմակերպութեան գործունէութիւնը՝ անցեալ
չորս տարվաց ընթացքում, համարեա, աննշան
անցաւ։ Քաղաքում այդ ժամանակամիջոցում ոչ
մի աչքի ընկնող բարեփոխութիւն չէ եղել, —
բայց նրանից, որ քաղաքն ընկել է պարտերի

ուանալիմ Մարիին, օ, իմ խեղճ, իմ որբ Մարիին, առայ նա աղջկան նայելով։
Իսկ Մարին... նա լուս էր, նայում էր մօքը,
նայում էր գերեզմանին և մեղմիկ արտասվում։
Սրեւ մայր մտաւ, երեկոյեան մառախուզն
իջաւ, այրի տիկինը ձեռքս խնդրեց վերկենալու
համար։ Նա թոյլ էր, ևս այդ զգում էր, բայց
առաջինն ինքս առաջարկել չը համարձակվեցի.
շատ ուրախ եղայ, երբ ինքը վճռեց ինձ ճնշող

նայում է հայելիին, ուզդում է իր սկ հագուս-
տը, սիրուն կերպով ժպտում է հայելու մէջ...
Արցոնքը չորացել էր, աչքերի մէջ միայն ծը-
պիտն էր փայլում, նա գեղեցիկ էր իր սպա-
զգեստի մէջ, ինքն էլ էր զգում այդ, և հճվում
էր իր այդ գեղեցիկութեամբ... Ես զգացի՝ որ
այս կինն այլ ևս վշտացած այրի, սիրող ամու-
սին, անձնուրաց մայր չէ, այլ մի կ ին, որ լա-
րում է իր բալր դիւթիչ, կանացի թակարդնե-

— Զեր բոլոր բարի ուշադրութեան համար, Այս նայեցի ակամայ զեպի պատկերը. նա զի-

պարոն, խնդրեմ մի քաղէով ներս համեցէք, ասաց տիկինը. մի բաժակ, միայն մի բաժակ թէյ:
—Համեցէք, պարոն, կրկնեց աղջիկը:
Հրաւէը խիստ սրտազին, խիստ անկեղծ էր.
ես գտագի, որ աղդախոսի կր միխթարեմ սրանց

սս զգացր, որ պշտպոնը կը մրրի արան մրաց
սրտերը, պէտք էր միջոց տալ նրանց իրանց
պարտքից աղատվելու։ Մենք ներս մտանք,
փաքքիկ, մաքուր ընդունարան էր, զարդարված
չքեզ կահ-կարասիքով և մեծ հայելիներով։
Սենեակի ճակատին կախված էր մի երիտասարդ
մարդու պատկեր։

—Ահա, պարոն, ահա այն դժբաղդ անձի
կուսարանը չըս պատարը, ոչչ ու պատարը

պատկերը, որի գերեզմանը տեսաք դուք այսօր, ասաց տիկինը և կրկին արտաստվածներ երեսացին աչքերում։
Ես հետաքրքրվեցի, ես հայեցի, համակրելի, սիրուն դիմագծեր, բարի, քաղցր հայեցք, առաջի ինչ տեսայ ես այդ պատկերի վրա։ Նա արձանի է իր ամուսնու և զաւակի այդքան մեծ սիրուն, մտածեցի ես. և յետ դարձայ դէպի տիկինը։

Դգաց։ Նայեցի Մարիխն, նա իր քննոյց ձեռքը ծնոտին դրած, դեռ դիտում էր հօր պատկերը, լուս ու ախուր, երկու կաթիլ վճիռ արտաստվասել, մնացել էին երկու այտերի վրա, որպէս մարմնացած վկաներ այն հզօր վշտի, այն ջերմ մանկական անմեղ սիրոյ, որ յուզում էր այդ փոքրիկի անմեղ սիրու։

Այս էր խակական սէրը։

Բայց ինչ լսւ կը լինէր, եթէ ես բոլորովին
յետ չը դառնայի, ես տեսայ... թէ ինչպէս այդ
մի բոլէ առաջ վշտացած, սգաւոր տիկինը,

բերում: Հինգերորդ օրը, սրպէս զի տարապարտուց 40 ըսուբի տուգանք չը վճարվի՝ հարկադրված՝ յանձնեցի ա. Յակովը Տէր-Անոտոնևանցին՝ բարտուղարնի իր հետ առաջ՝ անպատճառ նոյն օրը յիշեալ գումարը հասցնել ըստ պատկանելոյն: Վերջնաս վաղարշապատցի գերձակ Աւետիսի կրպակից ստանում է 635 բուրբլ 95 կուէկ Զանիբէկեանցի պահ տված գումարը և՝ պրիստաւիք գաւառական կառավարութիւնից դուրս գնացած լինելու պատճառով, վերադարձնում է ինձ: Այս իրողութիւնից յետոյ դադարում է ա. Զանիբէկեանցի վահական կառավարութեան մէջ պաշտօնավարութիւնը՝ որ և պատճառ է զառնում նրա երկրորդ նամակին Կան մարդիկ՝ որոնք վիճակի և տեղի հետ փոփոխում են իրանց կարծիքն ու ողջութիւնը ափանոս որ և ա. Ենոք Զանիբէկեան նրանցից մինն է երեւմ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Արեւելքի» մէջ կարդում ենք. «Խառն Ժողովը
երէկ գումարուեցաւ Ղալաթիոյ Խորհրդարանը
նախազանութեամբ Պատրիարք Հօր և ատենա-
պետութեամբ Տատեան Յարութիւն փաշայի: Ա-
ւասիկ որոշումները. «Ժողովը կարդաց փաստա-
բան Սուրբնեան Աւետիս էֆենդիի մէկ գիրը,
(որի բովանդակութիւնը երէկ հրատարակեցինը
«Մշակի մէջ) Գարակէօղեան կտակի խնդրին
նկատմամբ և տեսնելով որ կարդ մը անհիմն
դիտողութիւններ կը պարունակէ և թէ Ազգա-
յին վարչութիւնը իր որոշումը տուած է խընդ-
րին ամեն պարագաներուն և օրինական հան-
գամանքներուն կատարեալ գիտակցութեամբ,
զորկ գտաեց այդ գիրը նկատառման կարեռ-
ութենէ: Ժողովը այս առմիւ դիտելով որ ժա-
մանակէ մը ի վեր լսակիրներու մէջ այլ ընդ-
այլոյ հրատարակութիւններ տեղի կունենան
ազգային զանազան խնդիրներու և վարչական
որոշումներու նկատմամբ և մինչև իսկ կը գըպտ-
չին անձնական արժանապատութեանց, իր ցա-
ւը յայտնեց այդ հրատարակութիւններուն հա-
մար, որոնք իրենց խեղաթիւրեալ հանգաման-
քսվը կը զայթակղեցնեն հանրային կարծիքը ա-
ռանց որ և է օգուտ առաջ բերելու: Ցաւ
յայտնեց.—ով. Կ. Պօլսի Ազգային Խառն Ժողո-
վը, մոռանալով որ՝ որ և է ցաւ յայտնելու հա-
մար, այն էլ այնպիսի ովհմափական բարձրու-
թիւնից, իրաւունք չունեն այն անձինք, որոնք
այժմ կազմում են այդ դժբաղդ ժողովը...

Մեզ հակոբում են, որ Պետերբուրգում նորերս լոյս է տեսել Կարապետ Եղիշանի մի պատմական աշխատութիւնը ռուսերէն լեզուով «Պետրոս Մեծի յարաբերութիւնները Հայ ագդիչնեած՝ հիմնած թէ ռուս և թէ օտար պաշտօնական գիւտանատների արխիւների գրութիւնների վրա: Գիրը արդէն վաճառվում է:

Խնչպէս յայտնի է, համոզուցեալ Յովհաննէս Խատիսեանի յիշատակին որդեգիր պահելու նը-պատակալ ժողովածած է 1200 բուրլի Գիւղա-մնտեսալիան Ծնկերութեան մէջ: Այժմ լսում ենք, որ այդ գումարին աւելանում է դարձեալ 500 բուրլի և այդպիսով ստացվում է մի գու-մար, որով կարելի է պահել մի որդեգիր Թիգ-լիսի այդեգործական դպրոցում:

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի Առևտյական բանկի կառավարիչը Միքայել Թամամշեան, որ տկարութեան պատճառով մի քանի ամսից ի վեր ճեղացել է Թիֆլիսից, այժմ բժշկում է Մոռկայում:

ՍՂԱԱԽԹՅ մեղ գրում են. «Երկու շաբաթ է,
ինչ մեր գաւառում սկսվել է այդեքաղը»: Այս
տարի խաղողն այնքան շատ է, որ այցետէրերը
քաղում են, քաղում, բայց դարձեալ չեն վեր-
ջացնում: Ամանները չեն բաւականանում, որ
դիմի ածեն, ուստի գինու մի մասը ծախսում են
և կրկին քամում: Գիւղացիների ուրախութիւնը
սահման չունի: Գոնի այս տարի իրանց թեթե
կը զգան: Ի դեպ. այս տարի ծխախոտի բերքը
անցեալ տարվանից պակաս է, միայն այս տար-
վայ ծխախոտը որականութեամբ աւելի բարձր
է: Ծխախոտի պակասութեան պատճառը յորդ
անձրեների պակասութիւնն էր»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐԿԱՅՈՒՄՆԵՐ ԼՕՆԳՈՆՈՒՄ

Ենչու Կազմիկը Պերիէ հարկադրված եղաւ հրաժարապեկ հանրապետութեան նախագահի պաշտօնից: Այդ բացատրութիւնը անհաւատալի թը աց շատերին, անհաւատալի էր մանաւանդ այս, որ գերմանական դեսպանի թղթերը հանվեցան ծրաբից ու ընդօրինակվեցան լուսանկար-ջութեան միջոցով: Այժմ հեղինակը երկրորդ յօդուածում, որ տպված է «Daily News»-ի մէջ, բացատրում է զինուորական լրտեսութեան սփառեմք, որ ցայց է տալիս, թէ իսկապէս անհաւատալի բան չը կայ նրա պատմածների մէջ: Ահա ինչ է գրում նա:

Դրէզքուսը ամբողջ գործը պարագաւ է Ար-
տեսութեան հարցի վրա: Վարդետութիւնը, որ

այժմ զբանացի ծեւ է ընդունել, կայանում է Տարեանին խարելու և նրանից գաղտնիքներ ի-
մանալու մէջ: Մի միջոցն է—զրաւել՝ խարե-
լով ուրիշ, կարծեցեալ, բոլորովն մտացածին
գաղտնիքներով: Երկորդ միջոցն է—գաղտնիքնե-
րով փողով գնել, երբեմն շատ նշանաւոր գու-
մարներով, նայած վաճառվող տեղեկութիւնների
կարեւորութեան: Երրորդ միջոցն է—զիմել հա-
սարակ լրտեսներին, որոնք պարապում են այդ
արհեստով, ինչպէս պետական ծառայութեամ
մէջ գտնվող մարդիկ, ստանալով վարձատրու-
թիւն, վերջի վերջոյ նաև կենսաթօշակ իրանց
արածների համար: Այս վերջին կարգի գործիշ-
ների բարձր դասը բազկացած է բարձր դասա-
կարգի մարդկանցից. այդտեղ են զիպլումատ-
օֆիցիաներ, նախկին բազրական գործիչներ և
կանայք, որոնք սովորաբար զրաւիչ են լինում,
ինչպէս ամերիկանցից. Այդ տեսակ լրտեսու-
թեան զիմում են բոլոր պետութիւնները, զօ-
տաբանակները, ինչպէս նաև բոլոր երկրների
արտաքին գործերի մինիստրները: Ես կարող էի
անունով յիշել լաւ յայտնի նախկին պարեկպեցի

«Երկրորդ կարգը բաղկացած է աշկարայ դա-
ամաններից. դա լրտեսութեան արհեստի մէջ
ամենաանազնիւ և ամենապղուելի ճիւղն է: Լրտե-
սը համարփում է մի մարդ, որ գործում է հայ-
ութեանասիրութիւնից՝ յօդուա իր հայրենիքի շահերի:
Դա ամսնա ժամանակ է եւ հայեն եռ և ապ-

նում է իր արարքների համար, ինչպէս Յուղայ,
արծաթ: Խնչպէս են իսկապէս օգտվում լրտե-
սութիւնից և թնջպէս է նա կազմակերպված:
«1870 թւի պատերազմը Ֆրանսիայում երևան

Հանեց լրտեսութեան մի սխտեմ, որ մինչև այդ
մյայտ էր այդ երկրութ: Գերմանական օֆի-
ցիքները իրանց ձեռքութ ունեին հիմնալի քար-
ուէզներ, որոնց վրա մանրամասն կերպով ցոյց

Հանապարհները, անանցանելի տեղերը և այն բու-
որ կէտերը, որոնք ուզգմագիտական նշանա-
ռութիւն ունեին: Այդպիսի տեղեկութիւններ
ենթացիներին կարդ էին հաղորդել այն-

պարս մարդիկ, որոնք մինչև պատերազմը ապ-
ում էին Ֆրանսիայում: Եւ իրաւ, արևելեան
ահանգների ֆրանսիացիները գերմանական ձի-
ւոր և պահեստի գօրքի մէջ տեսնում էին այն
արդկանց, որոնք առաջ ծառայում էին իրանց
տատ իբրև բանւորներ, գործակատարներ և այլն:
872 թվին ֆրանսիական զօրքը վերակազմվեց
և այն ժամանակ էլ ֆրանսիական շտաբը վրձ-
նեց կազմակերպել լրտեսութեան նոյն սիստեմը
և այդպիսով զինուորական մինիստրութեան մէջ
իմնիքց երկրորդ բնորոն: Դրա զլիաւոր կազմա-
երպարզներից մէկն էր հանգուցեալ գնդապետ
ունգ, որ Դինակիրխէնում զօրքերի զլիաւորն էր
և աժունացաւ մի սիրուն օտարունու հետ, որի
մատնն էր Վասի սո-Կառաւա: Այս ակելեն

պարզապես մի լրտեսուհի էր, որ ծառայում էր Ներմանիային. Նրա գործը մօտ տասնեւինդ տարի առաջ մեծ յուղում պատճառեց: Իմ ստացած ուղեկտիւններից երևում է, որ Մարի կը

անձնաւորութիւնն է, որ Գրէջփուսի գործի մէջ շանաւոր զեր է կատարել: Ես կը վերադառն այս առարկային, երբ կը խօսեմ, թէ ինչ եր է կատարել այս անձնաւորութիւնը Քրանիական շտաբում և ինչ մեքենայութիւններ են մնցել նրա ձեւքայի:

միաբար Հապոչի ագենտները, որին նորելում և ստապարաբեցին Գերմանիայում կեզծումների և սրբութիւնների համար: Ֆրանսիան պատրաստ պատերազմի: Գեներալ Բուլանդէ, գոտվելով ժողովրդականութեան գաղաթնակէտին և լիլլով ծայրայել չօվինիստ, մտածում էր յաղթիւնների մասին և գտնվում էր մի յափշշակված դրութեան մէջ: Վեցերորդ զօրաբանաւն հրաման ուղարկվեց պատերազմական զիրքի մոտնել, իսկ առանձին հեծելազօր գնդերն ողէն պատրաստ էին, ձիաները թամբած էին, սրդիկ սպասում էին դէպի սահմանազդուխը արևու հրաման: Գերմանիան էլ իր կողմից ձեռքիեց այլպիսի միջոցների և անա այդ միջոն լրտեսութեան մի դէպք առաջ եկաւ, որ յոյ է տալիս, թէ ինչպէս լաւ է կազմակերպութ ֆրանսիական լրտեսութիւնը: Գերմանիական ըրքի մի մասը զինված էր նոր տեսակի հրաններով: Պրուսական շտաբն սպասում էր, թէ ստերազմական գործողութիւնները յանկարձակը կը սկսվեն և 1887 թւի մայիսի սկզբին ուղեկան հետափեր ուղարկեն հայեցածառա

2 b u u s u t

«Chine Gazette» լրագիրը տպել է իր թղթակցի տեսակցութիւնը չինական բէֆօրմատօր Կան-Բւմէի հետ։ Խնչակս յայտնի է, Կան-Բւմէ կարողացել էր համոզել երիտասարդ կայսրին բէֆօրմներ մոցնել կայսրութեան մէջ, բայց հին-չինական կուսակցութիւնը կարողացաւ տապաւել երիտասարդ կայսրին։ Կառավարութեան զիկըն անցաւ մայր-կայսրունու ձեռքը, որ ջերմ պաշտպան է հնութեան։ Կան-Բւմէ պատմում է, որ այրի կայսրուն և կայսրը վազուց առաւել էին միմեանց։ Կայսրը, ճշմարիտ է՝ համակրում էր բէֆօրմներին և բանակցութեան մէջ մոցնելով բէֆօրմների կուսակցութեան հետ, որոշեց հրատարակել մի հրովարտակ, որով հրամայում է չինացիներին՝ կտրել սկսել։ Սակայն Գերմանիան Շներէլէին յանձն Ֆրանսիային և պատերազմ տեղի չունեցաւ։ «Յս պատմեցի այս միջադէպը, որ իմացել ամենահաստատ աղջիւներից, որպէս զից տամ, թէ ինչ կարևոր գործեր է կատաւ մը լրտեսութիւնը խաղաղ ժամանակ։ Այժմ ցնենեմք այս լրտեսութեան, որ գործադրում է բրմանական շտարը։ Այդ հիմնարկութիւնը ննջնված է մի գլխաւորի, որ անմիջական յարերութիւններ ունի կայսրի հետ և որին որպարզված են երեսուն մարդկի, որոնք միայն ան են գեկուցումներ տալիս։ Նրանք բաժան- ծ են չորս մասի. 1) Ֆրանսիա և Անգլիա, երեքթետեան դաշնակցութեան երկիրները, Ռուսաստան, Շվեյցիա և Թիւրքիա, 4) միա- ծ Եւրոպան, Միացեալ-Նահանգները և Նա- հիան։ Ամենակարենը առաջին կարգն է։ Այս կենտրոնական կառավարութիւնը գտնվում

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Սալմասոտ, սեպտեմբերի 1-ին
Լուր կայ այստեղ, որ Էջմիածնի հոգեոր իշխանութիւնը մտադիր է «Արարատը» պարտադիր դարձնել նաև Ուրմիայի և Բարձնդուզի գաւառների քահանաների համար։ «Արարատը» պարտադիր է դարձնվում որոնց համար—այն քահանաների համար, որոնք հազիւ ծանօթ են այի բ-ժէ-ճէ-ռա-ին, նրանց համար, որոնք հազիւ են կարողանում իրանց անունը ստորագրել, և այդ մտադրութիւնը տեղի է ունենում այս կրիտիկական ժամանակներում, եթք ոչ թէ ժողովրդի վրա պէտք է ծանրանալ, ոչ թէ պէտք է նշանակել մի այդպիսի հարկ, այլ պէտք է ժողովրդի վրայից վերցնել եղած հարկը, դարձման անել նրա վշտերին... Մեր քահանան որտեղից պէտք է վճարի 4—5 րուբլն՝ «Արարատի» բաժանորդացնը։ Քահանաները, Ուրմիի և Բարձնդուզի գիւղերում տուն օրէնքուց ստանան այն է, որ յայտնի չէ Կանդիայում նի քրիստոնեաներ են ապրում։ «Ամենահաստ մարդը քաղաքում համարվում էր անդկան փոխ-հիւպատոսը—գրում է թղթակիցը։ Իրա սպանութեան մասին ես իմացայ հետալը։ Ապօտամբութեան օրը նա գտնվում էր գրասենեակում, ուր թափիցան մի նի բաշի-բօգուկներ, պահանջելով նրանից ։ Փոխ-հիւպատոսն իսկոյն բաց արաւ պատանը և տուեց նրանց 40,000 ֆրանկ, բայց ագործները դրանով չը բաւականացան։ Նը-

